

Gyógyszerésztörténeti közlemények

Gyógyszerészet 25. 216—218. 1981.

DR. NYIREDY GÉZA

(1861—1914)

Levelet hozott Szerkesztőségünk címére a posta, Erdélyből. A borítékban a Kovászna megyei „Megyei Tükör” című napilapból kivágott pár soros részlet volt csupán:

„1980. június 11. — Napkelte: 5.31; napnyugta: 21.00; az évből eltelt: 163 nap; hátra van még 203 nap.”

„1914-ben, Kolozsváron elhunyt Nyiredy Géza tanár, kémikus, a kolozsvári egyetem gyógyszerészgyakornoki tanfolyamának vezetője. Értékes kémiai szakirodalmi munkásságot fejtett ki. Főbb művei: *Gyógyszerismeret*, Kvár, 1895; *Títrimetria*, Kvár, 1903; *Szerves Kémia*, Kvár, 1908. (Szül. Nagyajtán, 1861. április 20-án.)”

Amint ezekből a sorokból kitűnik, dr. Nyiredy Géza emlékét ma is kegyelettel őrzi szűkebb hazája, Erdély. Szerkesztőségünk az onnan érkezett üzenetet figyelemzetésnek tekintette, hogy nagyobb szakmai nyilvánosság előtt is méltassa a magyar gyógyszerészet kiváló kolozsvári oktatóját, születésének 120. éves évfordulója alkalmából.

*

A múlt században ugyanúgy, mint ma, minden „Pest-Budacentrikus” volt — a politikától kezdve a pénzügyig. A tudományok művelését is ide központosították, ezért az Alföld, a Dunántúl, a Felvidék szellemi nagyságai nem bontakozhattak ki kellően, legfeljebb, ha német nyelven publikáltak. Kivétel volt Erdély előkelő múltjával, mert mindig igyekezett felzárkózni Budapesthez; szellemi fő-

városa: Kolozsvár is lépést tartott, sőt sokszor kezdeményező volt a magyar kultúra előrevitelében.

Az újkori magyarországi egyetemek felállítása: a pesti után — alig 100 évvel — Kolozsvár is az összes fakultást felölelő egyetemet létesített 1872-ben. Kolozsvár a gyógyszerészet gyakorlatában és tudományában is példamutató volt: 1874-től kezdve gyógyszerész mesteri diplomát adott ki, 1888-ban pedig az egyetem keretén belül megteremtette — az országban másodikként — a gyógyszerészgyakornoki tanfolyamot.

A műveltség terjesztésében többek között a XVI. sz.-ban Erdélyben létesült unitárius egyház is számos szellemi nagyságot adott országunknak. Például *Dávid Ferencet* (1510—1579), *Heltai Gáspárt* (1500 körül — 1574), *Brassai Sámuel* (1797—1897), *Kriza Jánost* (1811—1875) és még másokat. Gimnáziumot létesítettek Székelykeresztúron, Kolozsvárt. Ez utóbbi híres kollégiumnak volt tanára *Dr. Nyiredy Géza* is, akit a kolozsvári gyógyszerészgyakornoki iskola első vezető tanárává is kineveztek. Ezt a tisztét több, mint negyed századon keresztül töltötte be a lelkes tudós, aki egész gyógyszerész-generációkat nevelt fel.

Ismerjük meg *Dr. Nyiredy Géza* életútját, munkásságát, melyből kitűnik, hogy tudományos működése, könyvei, tanításai mennyire szoros kapcsolatban álltak a patikusokkal és a gyógyszerészettel. Az általa vezetett gyógyszerészgyakornoki tanfolyam hallgatói közé sok neves patikus tartozott, akik mind belföldön, mind külföldön hírnevet szereztek a gyógyszerészetnek. Ilyen volt többek között *dr. Dávid Lajos* egyetemi tanár, *Ernyey József*, az Országos Természettudományi Múzeum első főigazgatója, *dr. Ferencz Áron* egyetemi magántanár, *dr. Mikó Gyula* egyetemi rendkívüli tanár, *Richter Gedeon* gyógyszergyár-alapító, *dr. Széki Tibor* egyetemi tanár [9].

ÉLETÚTJA

A Háromszék megyei Nagyajtán született 1861. április 20-án. Iskoláit szülőfalujában, később Brassóban az evangélikus gimnáziumban, majd a székelykeresztúri unitárius algimnáziumban végezte. Középiskolai tanulmányait a kolozsvári unitárius főgimnáziumban fejezte be, ahol 1881-ben jeles eredménnyel érettségizett.

A kolozsvári *Ferencz József* Tudományegyetem matematikai és természettudományi karára 1882 őszén iratkozott be. Itt fizika, kémia, természetrajz és földrajz szakot is hallgatott. Abban a kivételes helyzetben volt, hogy *Brassai Sámuel*, a híres polihisztor is tanította. Egyetemi tanulmányai alatt állami ösztöndíjat élvezett, két ízben pályadíjat nyert. Abszolutóriuma után, 1884-ben *dr. Fabinyi Rudolf* (1849—1920) kiváló kémikus, kolozsvári egyetemi tanár felfigyelt tehetséges

tanítványára és meghívta intézetébe gyakornoknak. Természettudományokból, vegytanból és földrajzból 1886-ban tanári oklevelet szerzett. Még ebben az évben egyetemi tanársegéddé, 1888-ban pedig az újonnan szervezett gyógyszerészgyakornoki tanfolyam vezetőjévé nevezték ki. Bölcsészdoktorrá 1889-ben avatták. Bölcsésztudori értekezése: „Az olvadáspont depresszióról” a „Vegytani Lapok”-ban is megjelent (Kolozsvár, 1889.) [8].

A kolozsvári unitárius főgimnázium 1890-ben meghívta helyettes tanárnak, majd 1892-től rendes tanárnak nevezték ki. Csaknem negyedszázadon keresztül természettudományok, kémia és földrajzot tanított. Rendszeres tette és meghonosította a tanulmányi kirándulásokat. Közvetlen szeretetreméltóságával és alapos ismereteivel, a természet barátjává nevelte a gimnázium és a gyógyszerészgyakornoki iskola ifjúságát. Állandóan gyarapította, gondozta az unitárius kollégium szép természettudományi és vegytani gyűjteményét — melyet apósa: *Benczédi Gergely* kollégiumi tanár alapított —, olyannyira, hogy ez a gyűjtemény az ország leggazdagabban felszerelt középiskolai szertárai közé tartozott. *Dr. Gál Kelemen*, a Kolozsvári Unitárius Kollégium igazgatója írja: „Fáradhatatlanul és pihenést nem ismerve munkált egész életében. Neki nem volt nyári vakációja... Mikor az iskolai év bevégeztével a többi tanárok elszéledtek... faluzni, nyaralni és pihenni, ő akkor a gyógyszerészgyakornokok nyári tanfolyamának gondját vette fel. Egész nyáron tanított pihenés nélkül, hogy aztán szeptemberben az új iskolai év elején megint munkába álljon a kollégiumban és az egyetemen.” [6]

TUDOMÁNYOS MUNKÁSSÁGA

Dr. Fabinyi Rudolf professzor elfoglaltsága idején az egyetemi hallgatóknak előadásokat is tartott. Nagyarányú napi elfoglaltsága ellenére számos szakkönyvet írt, amelyek közül néhány több kiadást is megért. Könyvei hézagpótlóak voltak, mert az egyetemi hallgatóknak ebben az időben az elhangzott előadásokon kívül nem volt mire támaszkodniok tanulmányaik során.

Első kézikönyve, a kezdők számára, a „Mennyileges elemzés normál oldatokkal” című volt (Kolozsvár, 1891). Szinte egyidejűleg hasznos gyakorlati könyvet írt a patikusoknak „Térfogat elemző vegytan gyógyszerészek részére” címen (Kolozsvár, 1892.), ez négy kiadást ért meg. Fontos könyve a „Minőleges elemző vegytan”; a három kiadás éve 1894, 1899, 1902 [1 és 8].

Dr. Jakabházy Zsigmond (1867—1945) orvos, később a gyógyszerészművelődés hatástan tanára, *Issékutz Hugó* gyógyszerészdoktor (1855—1915) egyetemi magántanár, Magyarországon az első — a kolozsvári — Egyetemi Gyógyszertár vezetője és *Dr. Nyiredy Géza* együtt írták meg 1895-ben úttörő jellegű könyvüket: a „Gyógyszerisművelődés”. Három kiadást ért meg „A chemia rövid vázlatára” című könyve is [6].

A Gyógyszerészeti Hetilapnak munkatársa volt. E lapban 1892-ben először jelent meg dolgozata

„A keményítőről”, ezt követték a „Zsírok és olajok”-ról szóló, majd egyéb tanulmányai.

Nagy súlyt helyezett arra, hogy a természettudományok eljussanak a kevésbé iskolázottakhoz is. Szabad idejét feláldozva mindig kísérletes előadásokban népszerűsítette a természettudományok legújabb eredményeit a kolozsvári „Iparos Kör”-ben. Többek között „A gyújtószerkezetekről” (1895) — „A festőanyagokról” (1896) — „A szénről és annak fontosabb vegyületeiről” (1897) — „Az üvegyártásról” (1901) — „Kén és vegyületei és azok alkalmazása a tudományban és iparban” (1902) — „A vízről” (1905) — „A konyhasórol és hasznáról” (1906). Olyan tekintélyre tett szert, hogy 1903-ban törvényszéki szakértőnek kérték fel. A Fuhrmann Károly kereskedésében történt robbanás okáról kellett véleményt mondania. (Ez nyomtatásban is megjelent Kolozsvárott 1904-ben.)

Élénk közéleti tevékenységet fejtett ki: választmányi tagja volt az Erdélyi Kárpát-Egyetnek, aktív tagja volt az Unitárius Egyház Képviselő Tanácsának, a Kir. Magyar Természettudományi Társulatnak, az Erdélyi Múzeum-Egyetnek, a Magyarországi Gyógyszerész Egyesületnek, az Országos Középiskolai Tanár-Egyesület Kolozsvári Körének, a kolozsvári Gyógyszerésztan-hallgatók Önképző és Segítő Egyesületének.

25 ÉVES TANÁRI JUBILEUMA

Anyyira szerették, tisztelték, hogy 1911. március 26-án — kolozsvári egyetemi tevékenységének 25 éves jubileuma alkalmából — az egyetem gyógyszerészhallgatói ünnepséget rendeztek tiszteletére.

A „Gyógyszerészeti Hetilap”-ban (1911. IV. 21.) erről így írt *Dr. Varsányi Zoltán*: „... A jubileum délután kezdődött a Kolozsvári Egyetemi Kémiai Intézet nagytermében, mely ez alkalomra mintegy háromszáz főnyi díszes közönséget gyűjtött össze... *Mózes Károly* gyógyszerész nyitotta meg az ünnepélyt és felolvasta a budapesti gyógyszerészgyakornoki iskola tanárainak üdvözlő átiratát. *Szadeczky Lajos dr.*, az egyetem Rector Magnificus az egyetemi tanács nevében köszöntötte a jubiléumot. Kiemelte azokat a kimagasló érdemeket, amelyeket *Nyiredy dr.* a hazai közoktatásügynek és kultúrának szolgálatában szerzett. Azt kívánta, hogy hasonló szellemben még sokáig működhessék a derék tanár... *Dr. Fabinyi Rudolf* professor tanártársai nevében üdvözölte a jubiléumot. Elmondotta, hogy az első pillanattól fogva mellette dolgozik *Nyiredy dr.*, és soha sem lankadt el a szorgalmas munkában, kiérdemelte ezalatt mindazoknak, akik vele érintkeztek, legteljesebb becsülését, s egy jelzőt, amelyre mindenkinek fölött büszke lehet: „a gyógyszerészek atyjának” keresztelték el. Mert az édesatyát helyettesítő, valóságos szülői gondoskodás az, amellyel ő tanítványai fölött örködik, s ez az oka, hogy húsz év után az apák közben felszédült fiaikat a legteljesebb bizalommal küldik a gyakornoki tanfolyamra annak a tanfőnöknek felügyelete alá, akinek gondoskodó jó szívére oly hálásan emlékeznek vissza... Volt gyógyszerész-tanítványai nevében *Dr. Széki Tibor* egyetemi magántanár üdvözlését — akadályoztatása miatt — *Mózes Károly* rendezőbizottsági elnök olvasta föl” (2).

TEMETÉSE

A Rector Magnificus jókívánsága nem válhatott valóra. Alig három év múlva — 1914. június 14-én,

életének 54. évében — elragadta a halál. A Gyógyszerészi Hetilap (1914. VI. 21.) így számol be a temetésről: „Nyiredy Géza dr. tetemét tanítványai, a gyógyszerészhallgatók, vállukra emelve vitték az unitárius főgimnázium ifjúságának és tanári karának kíséretében a Széchenyi téri gyászházból az unitárius kollégiumba, melynek előcsarnokában fölállított ravatalra helyezték. Oly nagy számú közönség gyűlt össze, hogy nagy része nem is tudott bejutni a kollégium épületébe. Megjelent többek között dr. *Hosvay Lajos* professzor, országgyűlési képviselő kultusz államtitkár is, az egyetemi tanács kíséretében; az unitárius egyház képviselő tanácsa, a kolozsvári tanintézetek tanári testületei, igazgatói. A ravatalnál az egyetem nevében *Dr. Fabinyi Rudolf* professzor tartott gyászbeszédet. A sírnál *Dr. Weszelszky Gyula* gyógyszerész, egyetemi magántanár, a budapesti gyakornoki tanfolyam vezetője, a Magyarországi Gyógyszerész Egyesület nevében búcsúztatta” [4].

MEGEMLEKEZÉS

A magyar gyógyszerészeti lapok közül utoljára a „Gyógyszerészek Lapja”-ban (1924. IX. 15.) *S. Nagy László*, az Erdélyi és Bánáti Alkalmazott Gyógyszerészek Szövetségének elnöke állít meghatározó emléket a „gyógyszerészek atyjá”-nak, a szeretett „Géza bácsi”-nak: „... Különösen megérdemli a kegyeletes visszaemlékezést tőlünk, erdélyi gyógyszerészektől, akik közül az ifjabbak majdnem valamennyien tanítványai voltak, az idősebbek pedig barátai, ismerősei, s akiket fajra és vallásra való tekintet nélkül egyformán ellátott mindig jó tanácsaival... Szellemi fáklyája volt ő gyógyszerész generációknak. Nincs az ő idejéből való gyógyszerész, aki ne tőle várta volna minden lépésére a helyes útbaigazítást; nem tudok elképzelni erdélyi patikust, aki valaha, valamilyen ügyben ne kereste volna fel *Dr. Nyiredy Géza* egyetemi tanfolyamvezető tanárt, s ne kérte volna az ő véleményét, támogatását. Tárva-nyitva volt az ajtaja minden gyógyszerész előtt, de tárva-nyitva volt örökkön örökké szíve is...” [5].

Dr. Nyiredy Géza példás családi életet élt. Négy gyermeke mellett saját fiaként nevelte fel nagyjait, „harisnyás székely” rokonainak tehetséges gyermekét, *Ferencz Aront* is, aki később a kolozsvári egyetemen magántanár és az egyetemi gyógyszerész-tanfolyam vezetője volt.

Egyik unokája: *dr. Nyiredy Szabolcs* a Semmelweis Orvostudományi Egyetem Gyógyszerésztudományi Karán c. egyetemi docens, a Richter Gedeon alapította Kórházi Gyógyszerárugyár főosztályvezetője; egyik dédunokája *ifj. dr. Nyiredy Szabolcs* gyógyszerész a SOTE Gyógynövény és Drogismereti Intézetének tanársegéde.

Dr. Nyiredy Géza megjelent munkái: Az olvadáspont depresszióról. (Doktori disszertáció „Vegyteni Lapok” Kolozsvár, 1889.) — Mennyileges elemzés normál oldatokkal (Kolozsvár, 1891). — Térfigatos elemző vegytan gyógyszerészek részére (Gámán ny. Kolozsvár, 1892). — A keményítőről (Gyógyszerészi Hetilap Budapest, 1892). — Zsírok és olajok vizsgálata (Gyógyszerészi Hetilap Budapest, 1893). — Minőleges elemző vegytan

(Gámán ny. Kolozsvár, 1894). — Gyógyszerismeret magyarázó szöveggel a Magyar Gyógyszerkönyv II. kiadásához (Kolozsvár, 1895, Dr. Issekutz Hugóval és dr. Jakabházy Zsigmonddal közösen). — A metamorf palákról (Gyógyszerészi Hetilap Budapest, 1895). — Szerves vegytani tanulmányok (Gyógyszerészi Hetilap Budapest, 1895). — Adatok Magyarország ásványainak vegyi ismeretéhez (Orvos-Természettudományi Értesítő, 1895). — Az erdélyi borok vegyi összetételéről, I. rész (1895). — A különböző tudományok egymáshoz való viszonyáról (Keresztény Magvető 37, Kolozsvár, 1896. 189. old.). — A glicerinnel (Gyógyszerészi Hetilap Budapest, 1896). — Néhány ásvány vegyi összetételéről (Orvos-Természettudományi Értesítő, 1896). — A festő anyagokról (Gyakorlati Ipar, 1896). — A Brassia ismeretése (Unitárius Közlöny Kolozsvár, 1897. 127. old.). — A kukoricaliszt vegyi és mikroszkópiai vizsgálata (1897). — A csetneki vaskő vastartalma (1897—1898). — Minőleges elemző vegytan, kezdők számára III. kiadás (Kolozsvár, 1898). — A chemia elemei, gyógyszerészyakornokok részére (Kolozsvár, 1898). — A vasról (Magyar Ipar, 1898). — Borok analysiséről (1898). — Elemző vegytan orvosok és gyógyszerészek részére, III. kiadás (Kolozsvár, 1901). — A chemia rövid vázlatja; gyógyszerészyakornokok számára (Gámán ny. Kolozsvár, 1901). — Az üvegyártásról (Kolozsvári Képes Naptár, 1903). — A Fuhrmann Károly kereskedésében történt robbanás okáról (Törvényszéki szakértői vélemény, Kolozsvár, 1903). — A gázok robbanásáról és a robbanási termékekről (Gyógyszerészi Hetilap, 1904). — Mennyileges elemzés normál oldatokkal, tekintettel a magyar gyógyszerkönyvre, II. kiadás (Gámán ny. Kolozsvár, 1905). — A chemia rövid vázlat, tankönyv gyógyszerészyakornokok részére, II. kiadás (Gámán ny. Kolozsvár, 1906). — Térfigatos elemző vegytan egyetemi hallgatók részére és magánhasználatra, II. rész, 3. kiadás (Kolozsvár, 1906). — Titrimetria, Mennyileges elemzés normális oldatokkal, tekintettel az új gyógyszerkönyvre. Kézikönyv orvosok és gyógyszerészek részére, III. kiadás (Kolozsvár, 1909). — A chemia rövid vázlatja gyógyszerészyakornokok számára, III. kiadás (Gámán ny. Kolozsvár, 1911). — Mennyileges elemzés normális oldatokkal, Kézikönyv (Kolozsvár, 1911). — Szénevgyűltetek kémiaja, egyetemi hallgatók részére és magánhasználatra (Kolozsvár, évszám nélkül). — Kémia a mindennapi életben. Irta: Laszar Chon köznögybergi egyetemi tanár. Fordította: dr. Nyiredy (Gyógyszerészi Hetilap, 1910. Budapest, 604. old.). — A gyalui hegyek közözeinek kémiai és mikroszkopikus vizsgálata. Pályadíjnyertes mű (évszám nélkül). — Magyarország papírosainak kémiai és mikroszkopikus vizsgálata (Növénytan Lapok-ban megjelent pályadíjnyertes mű, évszám nélkül). — A pártai kaolin vegyi összetétele (Vegyteni Lapok, évszám nélkül). [8]

IRODALOM

1. *Dr. Gül Kelemen*: „Irodalmi Értesítő”. Keresztény Magvető 31. évf. 180. old. Kolozsvár, 1896. — 2. *Dr. Farságh Zoltán*: „A kolozsvári Nyiredy ünnep”. Gyógyszerészi Hetilap 210. old. Bp. 1911. — 3. *Vári Albert*: *Dr. Nyiredy Géza* (1861—1914). Keresztény Magvető 49. évf. 182. old. Kolozsvár, 1914. — 4. *Dr. Darvas Ferenc*: „Nyiredy Géza dr., a gyógyszerészek tanára”. Gyógyszerészi Hetilap 312. old. Bp. 1914. — 5. *S. Nagy László*: „Erdélyben a tanítványok kegyelete emléket állít a „gyógyszerészek atyjá”-nak. — Néhai dr. Nyiredy Géza kolozsvári professzor emléke”. Gyógyszerészek Lapja, Bp. 1924. 10. old. — 6. *Dr. Gül Kelemen*: „A Kolozsvári Unitárius Kollégium története”. Minerva, Kolozsvár, 503 old. 1935. — 7. *Kenyeres Ágnes*: Magyar Életrajzi Lexikon II. kötet (1967). — 8. A Kolozsvári Unitárius Kollégium évi értesítői (1890/91—1912/13). — 9. — *Dr. Nyiredy Szabolcs* docens szendélyes közlései.

(H)

Érkezett: 1980. XII. 30.